

18. Чепурышкин И.П. Моделирование воспитательного пространства школ-интернатов для детей с ограниченными возможностями: дисс. ... кандидата пед. наук: 13.00.01 / Чепурышкин Игорь Петрович. – Казань, 2006. – 247 с.
19. Черкашенко В.С. Формування виховної системи школи. – Харків, Освіта, 2004. – 112 с.
20. Шамова Т.И., Шибанова Г.Н. Воспитательная система школы: сущность, содержание, управление. – М.: ЦГЛ, 2003. – 200 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Нечипоренко Валентина Василівна – кандидат педагогічних наук, заслужений учитель України, директор комунального закладу «Хортицький національний навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр» Запорізької обласної ради, м. Запоріжжя.

Руска ПАСКАЛЕВА (Стара Загора, България)

ОСНОВНИ ФАКТОРИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА СТУДЕНТИТЕ ОТ СПЕЦИАЛНОСТ РЕХАБИЛИТАТОР ПО ВРЕМЕ НА ПРЕДДИПЛОМНИЯ СТАЖ

Практическото обучение на студентите от специалност „Рехабилитатор“ в Медицински колеж е насочено към подготовка на здравни професионалисти, работещи в системата на здравеопазването и в специализирани центрове за рехабилитация. Това обучение е организирано и се провежда съобразно всички държавни изисквания и стандартите на Европейски съюз. Преддипломния стаж е част от практическото обучение и се провежда с цел усъвършенстване на практически умения и компетенции в реалната работна среда в определени клиники по учебен план, в учебно - практическите бази. За усъвършенстване на практическото обучение бе извършено проучване на удовлетвореността на студентите от преддипломния стаж за тригодишен период – преди и след провеждането му.

Ключови думи: студенти рехабилитатори, преддипломен стаж, практически умения, професионални компетенции, учебно - практическите бази.

Practical training of students in the specialty "Rehabilitation therapist" at the Medical College focuses on the training for health professionals working in the healthcare system and specialized rehabilitation centers. This training is organized and conducted in accordance with all the state requirements and standards of the European Union. Pre-graduate internship is a part of the practical training and it is carried out to improve the practical skills and competencies in the real working environment in certain clinics and education - practical bases according to a curriculum. To improve the practical training a survey of students' satisfaction from the pre-graduate internship for a period of three years - before and after the internship was conducted.

Keywords: student therapists, pre-graduate internship, practical skills, professional competences, education - practical bases.

Постановка на проблема. Практическото обучение на студентите от специалност ”Рехабилитатор” включва клиничната практика, преддипломен стаж и летен стаж. Преддипломният стаж на студентите е в шести семестър[6]. Провежда се в определени клиники по учебен план, в учебно - практическите бази в града, региона и страната. С цел усъвършенстване на критериите за контрол и оценка на стажантите е въведен дневник за ежедневно отчитане на извършените дейности и самостоятелна работа с различни пациенти под ръководство на наставниците [1; 4].

Задачи на стажанта по време на преддипломния стаж:

- Активно участие в рехабилитационен екип съвместно с други специалисти;
- Превенция, поддържане и възстановяване здравето на пациента;
- Извършване на функционална диагностика и определяне на рехабилитационния патенциал при заболявания на опорно-двигателния апарат, нервна система, дихателна и сърдечно-съдова системи при деца и възрастни;
- Съставяне и провеждане на комплекси по Кинезитерапия при различни заболявания на опорно-двигателния апарат, нервна система, дихателна и сърдечно-съдова системи при деца и възрастни;
- Приложение на класическия масаж върху отделните части на тялото;
- Познаване и изследване на рефлекторните зони подлежащи на масажно действие;
- Познаване и приложение на масажните методи при различните заболявания;
- Познаване и приложение на естествените и преформирани физиални фактори за лечение и профилактика;

• Познаване и прилагане правилата за работа и безопасност на труда в специализираните кабинети по Кинезитерапия, физикална терапия и Лечебен масаж [3; 4].

Професионални компетенции, усъвършенствани по време на преддипломния стаж:

• Умения и компетенции за определяне на рехабилитационния потенциал на пациента чрез извършване на антропометрични измервания, гониометрия, мануално мускулно тестване и динамометрия;

• Професионални умения за извършване на терапевтични процедури: електролечение, светлолечение и инхалационно лечение;

• Умения и компетенции за прилагане на методиките по кинезитерапия при различни заболявания на опорно-двигателния апарат, нервна система, дихателна и сърдечно-съдова системи при деца и възрастни;

• Професионални умения за екстензионно лечение, суспенсотерапия и рефлекторна кинезитерапия;

• Умения и компетенции за прилагане на лечебен масаж - класически и специализиран;

• Извършване на термолечение - топлелечение, криотерапия и хидротерапия;

• Умения и компетенции за извършване на балнеолечебни процедури – вътрешно приложение, иригационни процедури, водолечебни процедури, парни процедури и калолечебни процедури;

• Професионални умения за обучение на пациентите в използване на помощни средства за придвижване;

• Умения и компетенции за подпомагане укрепването, адаптирането и връщането на лицата с двигателни увреждания в семейството и социалната среда;

• Оказване на съдействие за адаптирането на хората с увреждания в обществото [4; 7].

Заклучителния контрол на преддипломния стаж се състои от практически изпити в отделните клиники и представяне на Курсова работа на тема по избор в областта на кинезитерапията и рехабилитацията [3; 4]. Включва се експериментална работа върху конкретен пациент за един курс на лечение. При започване на процедурите се извършват измервания и изследвания, определя се рехабилитационния потенциал на пациента и се съставя протокол с рехабилитационна програма. Резултатите от проведената кинезитерапия и физикална терапия се отчитат в края на лечебния период, дискутират се и се дават насоки и препоръки на пациента за продължаване на лечението. Оценката от курсовата работа се включва в комплексната оценка на стажа.

С настоящата разработка си поставихме за цел:

Проучване на удовлетвореността на студентите от специалност Рехабилитатор на Медицински колеж – Стара Загора от провеждането на практическото обучение, определяне на основните фактори за формиране на професионалните компетенции по време на преддипломния стаж и подобряване на качеството.

Материал и методи

• Извършено бе анонимно анкетно проучване на 138 студенти от специалност „Рехабилитатор” на Медицинския колеж – Стара Загора по време на преддипломния стаж за периода 2010-2013г. на три етапа.

• Първи етап - академична 2010- 2011г. В проучването бяха включени 50 студенти от трети курс – първа изследвана група.

• Втори етап - академична 2011- 2012г. В проучването бяха включени 41 студенти от трети курс – втора изследвана група.

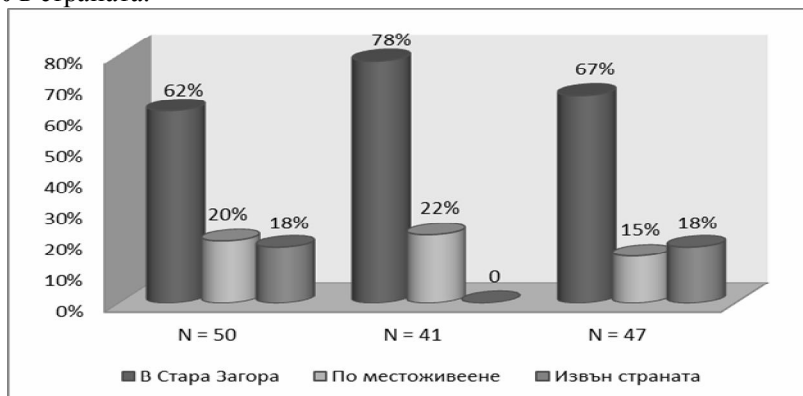
• Трети етап - академична 2012- 2013г. В проучването бяха включени 47 студенти от трети курс – трета изследвана група.

• Извършена беше математико – статистическа обработка на получените резултати.

Резултати и обсъждане

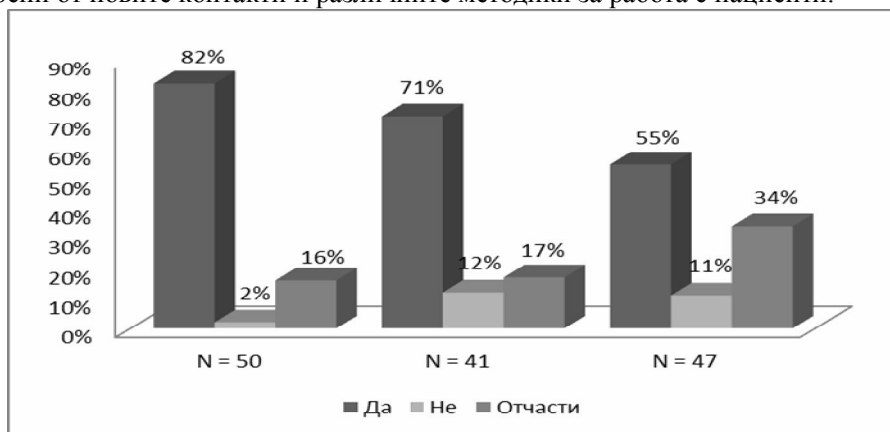
Извършеното от нас анкетно проучване е важно с оглед непрекъснато подобряване качеството на практическото обучение и усъвършенстване на компетенциите на завършващите студенти. То ни ориентира към желанието на студентите за професионална реализация в системата на здравеопазването и специализираните центрове за здравеопазване с подобряване на практическите умения и компетенции точно в тази посока.

През изследвания период (фиг. 1.) и в трите анкетирани групи по-голямата част от студентите (62%, 78% и 67%) са провели преддипломния си стаж в Стара Загора и региона, а средно около 20% в страната.

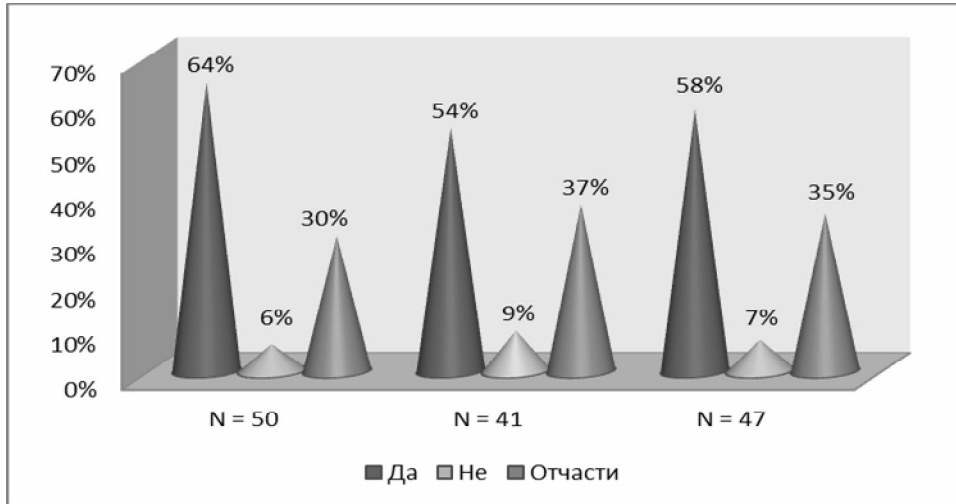
Фиг. 1. Място за провеждане на преддипломния стаж

Провеждането на стажовете в страната и по родни места дава възможност на потребителите на кадри да добият точна представа за професионалните компетенциите на студентите и подобрява възможностите им за реализация. Около 20% от тези стажанти получават възможности да започнат работа веднага след завършването. Това се осъществява с предварително съгласие на тези лечебни заведения и график за обучение на студентите. След приключването им се издава експертна оценка и заверка на стажа, а колоквиумите и курсовата работа за преддипломния стаж се провеждат в МК – Стара Загора. От уч. 2012 -2013г., около 18% от студентите провеждат преддипломния стаж за период от три месеца извън страната по програма Еразъм в страните - Латвия и Р. Турция. Всичко това е регламентирано с билатерални договори със съответните страни и съответства на Правилника на Тракийския университет. Това са едни много-добри възможности за студентите да усъвършенстват професионалните си компетенции и да доразвият и обогатят практическите си умения в нова работна среда, да разширят познанията си в областта на социалната рехабилитация. На този етап обучението им все още не е завършило, но студентите са удовлетворени от новите контакти и различните методики за работа с пациенти.

Фиг. 2. Възможности за самостоятелна работа с пациенти в учебно-практическите бази

Качеството на практическото обучение и преддипломният стаж зависи от съвместната дейност на студенти, преподаватели и наставници [2]. Това определя и възможностите на студентите за самостоятелна работа с пациентите под ръководството на наставниците (фиг. 2.). На графиката много ясно са очертани добрите възможности за самостоятелна работа на студентите (82%, 71% и 55% за трите изследвани групи), но както е видно тенденциите са с процес на намаляване за всяка следваща година, поради намаляване броя на пациентите в учебно-практическите бази.

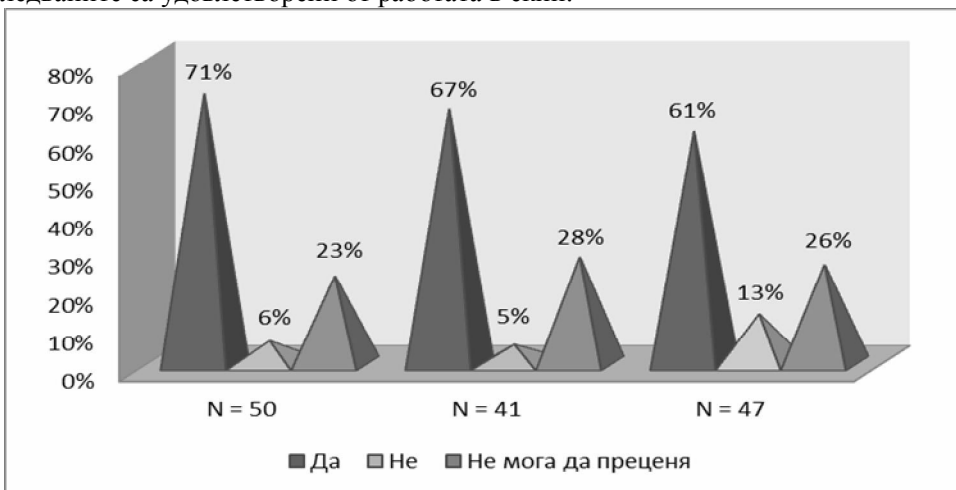

Фиг. 3. Удовлетвореност от работата на студентите в рехабилитационния екип

Работата в екип между студенти, наставници, лекари и други специалисти е много важна, като стратегия за клиничното обучение и като фактор повишаващ качеството на клиничната практика и преддипломния стаж.

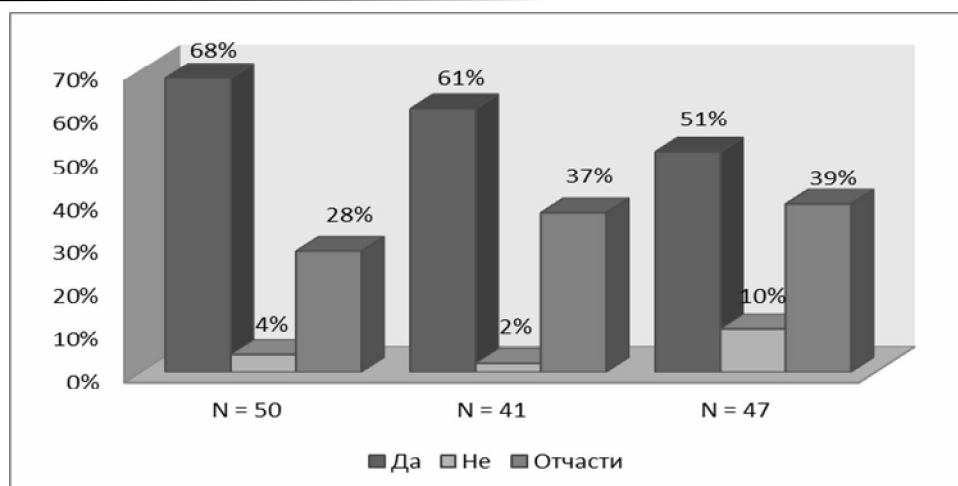
В цялата история на практическото обучение още от късното Средновековие изграждането на професионални навици и умения чрез провеждане на самостоятелна подготовка и личностно и професионално формиране на обучавания от наставник е един от успешните и доказани методи в професионалното обучение [5].

Наставничеството се реализира в две основни форми: *индивидуална и колективна*. Дейностите на наставника са насочени към професионално въздействие върху студентите и методическо ръководство за придобиване на необходимите професионални компетенции, навици и умения, стил на работа, отговорности, дисциплина на труд и работа в екип с останалите специалисти [7; 8]. Ето защо резултатите от фиг.3 са показателни за удовлетвореността на студентите от работата в рехабилитационния екип под ръководството на наставници. Между 61-71% от изследваните са удовлетворени от работата в екип.

Фиг. 4. Усъвършенстване на професионални компетенции на студентите по време на преддипломния стаж

Студентите работят съвместно в екип с наставниците под контрол на лекаря по физикална и рехабилитационна медицина, във взаимодействие с лекуващия лекар – клиницист, личния лекар - при възстановяване и лечение на травматологични, ортопедични, детски, неврологични и други заболявания.

Фиг. 5. Вашите познания покриват ли професионалните компетенции за определяне на рехабилитационния потенциал на пациента?

Преддипломният стаж осигурява възможност на стажантите за затвърждаване на придобитите практически умения и навици, за придобиване на нови и разширяване на възможностите за работа с реален пациент. Това е времето, в което те работят самостоятелно и проявяват лична заинтересованост и прилагат различни методи и тестове за определяне на рехабилитационния потенциал на пациента, на базата на които се изгражда прецизна рехабилитационна програма. Резултатите от фиг. 5. (68%, 61% и 51%) са показателни за удовлетвореността на студентите от практическите си умения за диагностика на пациента. Те най-добре експериментират и използват придобитите компетенции при изготвянето на Курсовата работа и отчитане резултатите от нея.

Фиг. 6. Професионалните компетенции, имащи отношение към пълноценната реализацията на студентите

Това се потвърждава и от показателите от фиг. 6, като и трите изследвани групи са посочили на първо място компетенциите за прилагане на рехабилитация в системата на болничната помощ, а на второ място използване на методите за диагностика – мануално мускулно тестване за определяне на мускулната слабост и антропометричните измервания, чрез които се определя рехабилитационния потенциал на пациента.

Изводи:

- Обработените резултати показват, че провеждането на преддипломния стаж на студентите от трите изследвани групи е на добро ниво, отговаря на държавните и европейските изисквания за

специалност „Рехабилитатор” и е с възможности за усъвършенстване в специализирани центрове за социална рехабилитация и реадаптация.

- Основните фактори за формиране на професионалните компетенции на студентите от специалността са: качествено провеждане на практическото обучение и преддипломния стаж, ръководната роля на наставниците в учебно-практическите бази и работата в рехабилитационния екип.

- Гарант за качеството на обучението на студентите е прилагането на придобитите знания – теоретични и практически умения в учебно-практическите бази под ръководството на преподавател, съвместно с наставниците в рехабилитационния екип.

- Така осъществената организация за работа и възможности за провеждане на преддипломния по програма Еразъм дава възможност за усъвършенстване на професионалните компетенции на бъдещите рехабилитатори и гарантира добра реализация.

- Добрата професионална подготовка и положителните личностни качества на студентите се постигат чрез качествено практическо обучение и сомообучение на бъдещите специалисти.

ЛИТЕРАТУРА

1. Йошинов, Р., И.Колева, Р. Паскалева, К. Костов, Въведение в дидактическите проблеми на рехабилитацията, Сп. „Физикална медицина, рехабилитация, здраве”, Брой 4, с: 26-33, 2010.

2. Митова М. Методика на обучението по практика в медицинските колежи, София, 1998, с. 132.

3. Паскалева Р., К.Костов, Хр. Милчева, К.Моллова, М.Петрова - Мястото и ролята на наставника при обучението по клинична практика на студентите от специалност „Рехабилитатор” в Медицински колеж – Стара Загора. Сп. „Превенция и рехабилитация”. Том 4, брой 1-2, с: 35-37, 2010.

4. Паскалева Р., Основни насоки при провеждането на преддипломния стаж на студентите от специалност «Рехабилитатор» в Медицински колеж – Стара Загора, *Научно-технологична сесия на ИНГА, София, юни 2011.*

5. Попов, Т., Хр. Милчева, Г. Петрова, Принципи и методика на обучението, под ред. на Т. Попов, Ст. Загора: “Кота принт”, 2006.

6. Наредба за единните държавни изисквания по специалностите от професионално направление “Здравни грижи” за образователно-квалификационна степен “Професионален бакалавър по..”, ДВ.бр.87, 2008г.

7. Наредба № 1 от 8.02.2011 г. за професионалните дейности, които медицинските сестри, акушерките, асоциираните медицински специалисти и здравните асистенти могат да извършват по назначение или самостоятелно. – ДВ, бр. 15 от 18 февруари 2011 г.

8. Програма ФАР – Икономическо и социално сближаване, Проект BG 0202.01, “Насърчаване на заетостта сред младежите”.

9. <http://www.baat.org>

СВЕДЕНИЯ ЗА АВТОРА

Руска Василева Паскалева - доктор по медицина, старши преподавател, ръководител на специалност „Рехабилитатор“ в Медицински колеж при Тракийски университет.

Марина ПРОКОФ'ЄВА (Ялта, Україна)

ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІСТОВО-ГНОСТИЧНОГО КОМПОНЕНТА В СТРУКТУРІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Стаття присвячено визначенню основних критеріїв та рівнів сформованості змістово-гностичного компонента готовності майбутнього вчителя початкових класів до реалізації диференційованого підходу в навчанні молодших школярів, обґрунтуванню їх показників для досягнення високих результатів у підвищенні рівня досліджуваного поняття, представлено результати констатувального етапу експерименту.

Ключові слова: готовність до реалізації диференційованого підходу, вчитель початкових класів, змістово-гностичний компонент, молодші школярі.

The article is devoted to the basic criteria and levels of research and substantial gnostic component in the formation of future primary school teachers' readiness for implementation of a differentiated approach in teaching younger students, the justification of their performance in order to achieve good results in raising test concepts is provided. The results of ascertaining phase of the experiment are presented.

Keywords: readiness for a differentiated approach implementation, primary school teacher, reflection, research and substantial gnostic component, younger students.